

ระบบศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐
และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

นายพงษ์รัตน์ บุญพิทักษ์
วิทยาการปฏิบัติการ
กลุ่มงานกฎหมาย ๓ สำนักกฎหมาย

บทความใช้เพื่อการนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา
รายการเจตนารมณ์กฎหมาย
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ระบบศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐
และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

นายพงษ์สวัสดิ์ บุญพิทักษ์

วิทยาการ

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

บทนำ

ศาลหรือผู้ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทต่าง ๆ มีอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานแล้ว ตั้งแต่การรวมตัวเป็นเผ่าเป็นชนชาติ มีหัวหน้าเผ่าเป็นผู้มีอำนาจตัดสินข้อพิพาท เช่นเดียวกับการเกิดชนชาติไทยผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ มีฐานะเป็นผู้ออกกฎระเบียบและเป็นผู้ตัดสินผู้ละเมิดกฎระเบียบนั้นด้วยตัวพระองค์เอง เมื่อสังคมขยายตัวพัฒนาการผู้ตัดสินข้อพิพาทหรือศาล จึงเปลี่ยนรูปแบบไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ประเทศเอกราชทั้งหลายจะต้องมีศาลสำหรับผู้ใช้อำนาจตุลาการซึ่งเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยของรัฐ เพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นคดีสู่ศาลทั้งในทางแพ่งและทางอาญา เนื่องจากเป็นเจตนารมณ์ของรัฐที่จะป้องกันมิให้คู่กรณีระงับข้อพิพาทกันเองด้วยวิธีการใช้กำลังบังคับหรือวิธีการอันมิชอบใด ๆ จึงรับมาเป็นภาระหน้าที่ของรัฐจะใช้กำลังบังคับให้อันจะช่วยให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและความสงบเรียบร้อยในสังคม

แม้ว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยทุกประเทศจะมีการแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ แต่ประเทศต่าง ๆ ก็มีการจัดระบบศาลที่แตกต่างกันออกไป เดิมประเทศไทยใช้ระบบศาลเดี่ยว คือ ให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทุกประเภท ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครองและคดีประเภทอื่น ๆ จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้มีการบัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้นเป็นครั้งแรกแยกต่างหากจากศาลยุติธรรม จึงทำให้ระบบศาลของประเทศกลายเป็นระบบศาลคู่การที่ประเทศไทยใช้ระบบศาลคู่ จึงทำให้มีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างศาลยุติธรรมและศาลปกครองอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ การตัดสิน คดีใดต้องนำหลักการของกฎหมายเอกชนมาบังคับใช้การตัดสิน คดีนั้นเป็นอำนาจของศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นศาลที่มีความชำนาญพิเศษทางกฎหมายเอกชน ส่วนการตัดสินคดีใดต้องนำหลักการของกฎหมายมหาชนมาบังคับใช้การตัดสินคดีนั้นก็เป็อำนาจของศาลปกครอง ซึ่งเป็นศาลที่มีความชำนาญพิเศษทางกฎหมายมหาชน

สาระสำคัญของระบบศาล

ความเป็นมาของศาลไทย

เมื่อกล่าวถึงศาล ควรเข้าใจคำว่า ศาล เสียก่อนว่ามีความหมายอย่างไร เพื่อที่จะได้นำความหมายนั้นไปใช้ในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาลได้ถูกต้อง เพราะมีองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อพิพาทที่มาสู่องค์กรนั้นซึ่งไม่ใช่ศาล

สำหรับการศึกษาความเป็นมาของศาลไทยจะศึกษาตามการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์

ศาลในสมัยสุโขทัย

เนื่องจากเป็นสมัยเริ่มก่อตั้งประเทศไทย การปกครองและระบบสังคมยังไม่ซับซ้อน พ่อขุนหรือกษัตริย์ จึงใช้อำนาจอธิปไตยไปพร้อมกันโดยมีหลักฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงบรรทัดที่ ๓๑ ด้านที่ ๑ ถึงบรรทัดที่ ๒ ด้านที่ ๒ มีความสำคัญว่า

“...ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้นั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบไรรู้ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสามความแค้นด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้ จึงชม..”

ดังนั้น สมัยกรุงสุโขทัยพ่อขุนหรือกษัตริย์ทรงใช้อำนาจทางการศาลด้วยพระองค์เอง และยังทรงมอบอำนาจให้ผู้ทำแทน เรียกว่า “**ตระลาการ**” ซึ่งมีการวางหลักเกณฑ์การพิจารณาและพิพากษาไว้ตามปรากฏในศิลาจารึกความว่า

“...ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน มิแลผิผกแสงกว้างกัน สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยข้อบ่เข้า ผู้ลักมกผู้ซ่อน เห็นข้าวท่านบ่ใครพินเห็นสิ้นท่านบ่ใครเดือด”

ถือเป็นข้อปฏิบัติในการพิจารณาและพิพากษาคดีต้องกระทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธิ ยุติธรรมไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดและไม่เห็นแก่สินจ้างหรือสินบน

ศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยา

สภาพสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยามีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ระบบศาลจำเป็นต้องละเอียดพิสดารเริ่มตั้งแต่พระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) พระมหากษัตริย์พระองค์แรกของกรุงศรีอยุธยาได้รับขนบประเพณีจากพราหมณ์ที่เชี่ยวชาญด้านการปกครองและการวางแผนราชประเพณีเป็นผู้ตรากฎหมายต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์สำหรับอำนวยการความยุติธรรมโดยนำพระธรรมศาสตร์มาเป็นต้นแบบในการตรากฎหมาย การพิจารณาคดีใช้วิธีของอินเดียมาประสมกับไทย คือ ใช้บุคคล ๒ จำพวกเป็นพนักงานตุลาการ จำพวกหนึ่ง เป็นพราหมณ์ชาวต่างประเทศซึ่งเชี่ยวชาญด้านนิติศาสตร์ เรียกว่า “ลูกขุน ณ ศาลหลวง” มี ๑๒ คน หัวหน้าเป็นพระมหาราชครูปุโรหิตคนหนึ่ง พระมหาราชครูมหิศรคนหนึ่ง ถือนักดินาเท่าเจ้าพระยา หน้าที่ของลูกขุน ณ ศาลหลวง สำหรับการชี้บทกฎหมายแต่จะบังคับบัญชาอย่างใดไม่ได้ อำนาจการบังคับบัญชา

ทุกอย่างอยู่กับเจ้าพนักงานที่เป็นคนไทย ส่วนอีกจำพวกหนึ่งเป็นคนไทยดำรงเสนาบดีและหัวหน้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีหน้าที่ซัดสับชอบเรียกว่า “ลูกขุน ณ ศาลา”

ระบบการศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยามีหลายหน่วยงานร่วมกันดำเนินการ กล่าวคือ มีกรมรับฟ้องนำคำฟ้องเสนอลูกขุนที่สังกัดต่างกรมกัน เมื่อลูกขุนตรวจคำฟ้อง กรมรับฟ้องก็ส่งไปยังศาลต่าง ๆ ที่แยกย้ายกันสังกัดกระทรวงและกรมต่าง ๆ ตามอำนาจของศาลนั้น ระบบศาลนี้มีรูปแบบชัดเจนในสมัยพระเจ้าทรงธรรม โดยตรากฎหมายวิธีสบัญญัติเกี่ยวกับพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๕ ซึ่งในกฎหมายตราสามดวงเรียกว่า “พระธรรมนูญ” จากกฎหมายดังกล่าวทำให้ทราบว่า สมัยกรุงศรีอยุธยานับตั้งแต่พระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมามีศาลที่พิจารณาอรรถคดีต่าง ๆ กัน ๑๔ ประเภท ดังนี้

๑. ศาลความอุทธรณ์หรือศาลหลวง
๒. ศาลอาชญาราษฎร์หรือศาลราษฎร์
๓. ศาลอาชญาจักร
๔. ศาลความนครบาลหรือกระทรวงนครบาล
๕. ศาลแพ่งวัง
๖. ศาลแพ่งกลาง
๗. ศาลแพ่งเกษม
๘. ศาลกรมมรฎกหรือกระทรวงมรฎก
๙. ศาลความต่างประเทศหรือกระทรวงกรมท่ากลาง
๑๐. ศาลกรมนาหรือกระทรวงกรมนา
๑๑. ศาลกรมพระคลังหรือศาลคลังมหาสมบัติ
๑๒. ศาลกระทรวงธรรมการ
๑๓. ศาลความสังกัดหรือศาลกระทรวงสัสดี
๑๔. ศาลความเวทมนต์หรือศาลกระทรวงแพทยา

ศาลในสมัยกรุงธนบุรี

ด้วยเหตุที่พระเจ้าตากสินมหาราชต้องทำสงครามกอบกู้ประเทศไทยและระยะเวลาครองราชย์สั้นเพียง ๑๕ ปี จึงมิได้มีการปรับปรุงงานด้านการศาล ดังนั้น ระบบศาลในสมัยกรุงธนบุรีได้นำระบบศาลสมัยกรุงศรีอยุธยามาใช้เท่าที่เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น

ศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์นิยมแบ่งช่วงเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นก่อนสมัยรัชการที่ ๕ ทรงปฏิรูปบ้านเมืองกับเหตุการณ์ภายหลังมีการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยแล้ว เช่นเดียวกับระบบศาลในสมัยนี้คือ

๑. ระบบศาลก่อนการปฏิรูปศาลไทยและสถาปนากระทรวงยุติธรรม มีการจำแนกศาลที่ขึ้นอยู่กับกระทรวงและกรมต่าง ๆ ดังนี้

ศาลธรรมดาในกรุงเทพฯ หมายถึง ศาลที่ชำระความอาญาและความแพ่งที่ราษฎรเป็นความกันตามธรรมดา ได้แก่ ศาลนครบาล ศาลกระทรวงมหาดไทย ศาลกระทรวงกลาโหมหรือศาลอาญานอกศาลกรมท่าหรือศาลกรมพระคลัง ศาลแพ่งกลางและศาลแพ่งเกษม

ศาลชำระความพิเศษ ได้แก่ ศาลกรมนา ศาลในกระทรวงมหาสมบัติ ศาลกรมวัง ศาลกรมการแพทย์ ศาลกรมธรรมการ ศาลสรรพากรใน ศาลสรรพากรนอก ศาลกรมสัสดีหรือศาลกรมพระสุรัสวดีและศาลราชตระกูล

ระบบศาลในช่วงนี้เหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยศาลแต่ละศาลเมื่อตัดสินคดีแล้วถือเป็นอันยุติ เว้นแต่มีการอุทธรณ์ได้เพียงบางกรณี ส่วนการฎีกาคงมีเฉพาะการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อมาเมื่อ ร.ศ. ๙๓ (พ.ศ. ๒๔๑๗) รัชการที่ ๕ ทรงตั้งกรมตรวจฎีกาอันถือเป็นการกำเนิดศาลฎีกาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

๒. ระบบศาลตั้งแต่การปฏิรูปการศาลไทยและการสถาปนากระทรวงยุติธรรม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิรูปการศาลไทยและสถาปนากระทรวงยุติธรรมอย่างเป็นทางการ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบศาลใหม่ ยุบรวมและโอนศาลทั้งหลายมาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรมเหลือเพียง ๗ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์คดีหลวง ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ศาลพระราชาอาญา ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลสรรพากร ศาลต่างประเทศ

๓. ระบบศาลต่อจากสมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕)

ซึ่งอยู่ในช่วงรัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศจัดระเบียบกระทรวงยุติธรรมลงวันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ให้ศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพฯ และศาลหัวเมือง

ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพฯ แบ่งเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑. ศาลฎีกา

๒. ศาลอุทธรณ์

๓. ศาลชั้นต้น มี ๔ ศาล ดังนี้

- ๓.๑ ศาลพระราชาอาญา
- ๓.๒ ศาลแพ่ง
- ๓.๓ ศาลคดีต่างประเทศ
- ๓.๔ ศาลโปริสภา

ศาลหัวเมือง พิจารณาคดีที่เกิดขึ้นตามมณฑลต่าง ๆ เช่น ศาลมณฑลพายัพ ศาลมณฑลนครศรีธรรมราช เป็นต้น ศาลหัวเมืองแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลมณฑล ศาลเมืองและศาลแขวง

ระบบศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓ บัญญัติว่า

“อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวได้แบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็น ๓ ทาง โดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล เท่ากับทรงมอบให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการซึ่งเป็นอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นคดีมาสู่ศาล ทั้งเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปตามหลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้มี ๔ ศาล คือ

๑. ศาลรัฐธรรมนูญ
๒. ศาลปกครอง
๓. ศาลทหาร
๔. ศาลยุติธรรม

ศาลรัฐธรรมนูญ

ภายใต้ระบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญเป็นกลไกหลักสำคัญในการทำหน้าที่ตีความรัฐธรรมนูญ ว่ากฎหมายใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ ด้วยเหตุนี้ศาลรัฐธรรมนูญ จึงมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และการธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะดำรงความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้ได้ ศาลรัฐธรรมนูญ ใช่ว่าจะมีอำนาจหน้าที่ปกป้องรัฐธรรมนูญเท่านั้นแต่ความหวังของสังคมไทย ศาลรัฐธรรมนูญ ต้องมีหน้าที่ปกป้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญในส่วนที่องค์กรอื่นไม่อาจทำได้ หรือไม่อาจพึงพาองค์กรภาคีอื่นได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๐๐ กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ๑ คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก ๘ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจาก

๑. ผู้พิพากษาศาลฎีกา ที่ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกามาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๓ ปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา **จำนวน ๓ คน**
๒. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุด มาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด **จำนวน ๒ คน**

๓. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๕ ปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ **จำนวน ๑ คน**
๔. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๕ ปีและยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ **จำนวน ๑ คน**
๕. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้รับหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่า หรือตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอธิบดีสูงสุดมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี **จำนวน ๒ คน**

ในกรณีไม่อาจเลือกผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาตาม (๑) ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะเลือกบุคคลจาก ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาในศาลฎีกามาแล้วไม่น้อยกว่า ๓ ปีก็ได้ การนับระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง ให้นับถึงวันที่ได้รับการคัดเลือกหรือวันสมัครเข้ารับการสรรหาแล้วแต่กรณี ในกรณีจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คณะกรรมการสรรหาจะประกาศลดระยะเวลาตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองลงก็ได้ แต่จะลดลงเหลือน้อยกว่าสองปีมิได้

ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ (แก้ไขปี ๒๕๖๐) กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวน ทั้งกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคดีที่มีการขอวินิจฉัยว่า

๑. บุคคลใดกระทำการโดยใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญหรือไม่
๒. สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่
๓. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา หรือคณะกรรมการ มีผลให้สมาชิกของสภาดังกล่าว หรือกรรมการมีส่วนในการใช้งบประมาณนั้นหรือไม่
๔. ร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่
๕. ร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาที่ผ่านความเห็นชอบแล้ว ก่อนนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีข้อความขัดหรือแย้งหรือตราไม่ถูกต้องต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่
๖. ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญหรือไม่
๗. การตราพระราชกำหนดเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่
๘. หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทยหรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยฯ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

๙. บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหารจะใช้บังคับแก่คดีใด
ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

๑๐. การกระทำใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ตามคำร้องของบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ
ที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้หรือไม่

๑๑. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือ
องค์อิสระ ตามรัฐธรรมนูญ

๑๒. บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามคำร้องของ
ผู้ตรวจการแผ่นดินหรือไม่

๑๓. คดีที่ขอให้วินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติใดที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา เห็นว่า
คณะรัฐมนตรีหรือสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอร่างที่ต้องยับยั้งไว้ ตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

๑๔. คดีที่ขอให้วินิจฉัยร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

๑๕. คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐธรรมนูญ ในการวินิจฉัย

องค์คณะ ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการนั่งพิจารณาและทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วย
ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า ๗ คน ถือเสียงข้างมากในการวินิจฉัย ตุลาการฯ ซึ่งเป็นองค์คณะ
ทุกคนต้องให้ความเห็นในการวินิจฉัยในส่วนของตน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด
มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ

ศาลปกครอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๗ “ศาลปกครองมีอำนาจ
พิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจาก
การดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ให้มีศาลปกครองสูงสุดและศาลปกครองชั้นต้น

อำนาจศาลปกครองตามวรรคหนึ่ง ไม่รวมถึงการวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรอิสระซึ่งเป็นการใช้
อำนาจโดยตรงตามรัฐธรรมนูญขององค์กรอิสระนั้น ๆ

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลปกครองให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย
การนั้น”

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๗ แบ่ง
ศาลปกครองออกเป็น ๒ ชั้น คือ

๑. ศาลปกครองสูงสุด ประกอบด้วย ประธานศาลปกครองสูงสุด รองประธานศาลปกครอง
สูงสุด ตุลาการหัวหน้าคณะในศาลปกครองสูงสุด และตุลาการศาลปกครองสูงสุด

๒. ศาลปกครองชั้นต้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

ประเภทที่ ๑ ศาลปกครองกลาง มีเขตศาลตลอดท้องที่ของกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น เช่น
นนทบุรี นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม

ประกอบด้วยอธิบดีศาลปกครองกลาง รองอธิบดีศาลปกครองกลาง ตุลาการหัวหน้าคณะ
ศาลปกครองกลาง ตุลาการศาลปกครองกลาง

ประเภทที่ ๒ ศาลปกครองในภูมิภาค เช่น ศาลปกครองเชียงใหม่ ศาลปกครองสงขลา ศาลปกครองระยอง เป็นต้น

ประกอบด้วยอธิบดี รองอธิบดี ตุลาการหัวหน้าคณะ และตุลาการศาลปกครองนั้น ๆ

การพิจารณาคดีปกครอง ใช้ระบบไต่สวน โดยศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีรวม ๖ ประเภท

(๑) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอนหรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้น หรือโดยไม่สุจริต หรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควรหรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

(๒) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๓) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๔) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(๕) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด

(๖) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง

เรื่องดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

(๑) การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร

(๒) การดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

(๓) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย หรือศาลชำนาญพิเศษอื่น

องค์คณะ ในศาลปกครองสูงสุด ต้องมีตุลาการในศาลปกครองสูงสุดอย่างน้อย ๕ คน ส่วนในศาลปกครองชั้นต้น ต้องมีตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นอย่างน้อย ๓ คน จึงจะเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ โดยตัดสินตามเสียงข้างมาก เฉพาะในศาลปกครองชั้นต้น ฝ่ายเสียงข้างน้อยอาจทำความเห็นแย้งได้

ศาลทหาร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๙ “ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร บัญญัติให้ศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่รับผิดชอบในงานธุรการของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

ส่วนการพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ ศาลทหารมี ๒ ประเภท คือ

๑. ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หมายถึงศาลทหารในเวลาที่มีการรบหรือสงครามหรือมีการประกาศกฎอัยการศึก
๒. ศาลทหารในเวลาปกติ มีการแบ่งศาลทหารออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุด

ในศาลทหารชั้นต้นแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลประจำหน่วยทหาร

ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารในขณะที่กระทำความผิด คือ

๑. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
๒. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ
๓. นายทหารประทวน และพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร
๔. นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด
๕. ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ
๖. พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร
๗. บุคคลที่ต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
๘. เกลยศึกซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

๑. คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน
๒. คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน
๓. คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว
๔. คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ศาลยุติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๔ “ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น”

อันแสดงให้เห็นว่าศาลยุติธรรมเป็นศาลหลักของประเทศ หากประชาชนไม่สามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลได้ย่อมนำมาสู่ศาลยุติธรรมได้เสมอ

คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๖๙๖/๒๕๔๘ “จำเลยทั้งสิบห้าเป็นคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๔ และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ บัญญัติให้มีขึ้น การดำเนินงานของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมเป็นการใช้อำนาจในการบริหารบุคคล และเป็นการกระทำทางปกครองประเภทหนึ่ง ถ้าดำเนินงานของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้มีสิทธิเสนอคดีย่อมนำคดีขึ้นสู่การวินิจฉัยของศาลได้ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ วรรคสอง (๒) บัญญัติว่าการดำเนินงานของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง ดังนั้น คดีที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษากล่าวอ้างว่าการไม่รับสมัครโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม”

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

ศาลยุติธรรมแต่เดิมเป็นศาลที่อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้แยกศาลยุติธรรมดังกล่าวออกเป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรม และมีพระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๓ จัดตั้งสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานธุรการขึ้นทำหน้าที่บริหารงานธุรการของศาลยุติธรรม

พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยศาลยุติธรรม ที่เป็นหน่วยงานอิสระมีอำนาจหน้าที่พิจารณาอรรถคดีนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพิจารณาอรรถคดี ทำโดยข้าราชการตุลาการในศาลยุติธรรมกับงานธุรการของศาลยุติธรรม ซึ่งทำโดยข้าราชการศาลยุติธรรมในศาลยุติธรรมที่มีใช้ข้าราชการตุลาการ

ศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท

๑. ศาลธรรมดา

๒. ศาลชั้นต้นชำนาญพิเศษ

มีอยู่ ๕ ศาล คือ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย และศาลเยาวชนและครอบครัว

๓. ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

แบ่งออกเป็น ๕ แผนก คือ แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แผนกคดีภาษีอากร แผนกคดีแรงงาน แผนกคดีล้มละลาย และแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

ศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น (มาตรา ๑)

๑. ศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญารธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น (มาตรา ๒) ศาลจังหวัด ศาลแขวง มีทั้งในกรุงเทพฯ และนอกกรุงเทพฯ สำหรับศาลยุติธรรมอื่น หมายถึง ศาลชำนาญพิเศษ

๒. ศาลอุทธรณ์

ได้แก่ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค มี ๙ ภาค และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้น กำหนดให้เป็นศาลชั้นอุทธรณ์ (มาตรา ๓) ศาลยุติธรรมอื่น หมายถึง ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

๓. ศาลฎีกา มีอยู่ศาลเดียว

ศาลฎีกา ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลชั้นต้นออกเป็นแผนกหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกหรือผู้พิพากษาหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น แผนกหรือหน่วยงานละหนึ่งคน (มาตรา ๑๐) เช่น ในศาลฎีกา มีการตั้ง แผนกคดีแรงงาน แผนกคดีล้มละลาย และแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

เขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษา

ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการไต่สวน หรือมีคำสั่งใด ๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง (มาตรา ๑๗)

มาตรา ๒๔ ให้ผู้พิพากษาคณะหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (๑) ออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (๒) ออกคำสั่งใด ๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

มาตรา ๒๕ ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้น ดังต่อไปนี้

(๑) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง

(๒) ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

(๓) ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา

(๔) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจขยายได้โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

(๕) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้

ผู้พิพากษาประจำศาลไม่มีอำนาจตาม (๓) (๔) หรือ (๕)

ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น (มาตรา ๑๘)

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย ๒ คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน ๑ คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ (มาตรา ๒๖)

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค และผู้พิพากษาศาลฎีกา ที่เข้าประชุมใหญ่ในศาลนั้นหรือในแผนกคดีของศาลดังกล่าว เมื่อได้ตรวจสำนวนคดีที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีแล้ว มีอำนาจพิพากษาหรือทำคำสั่งคดีนั้นได้ และเฉพาะในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค มีอำนาจทำความเห็นแย้งได้ด้วย (มาตรา ๒๗)

การจ่าย การโอน และการเรียกคืนสำนวนคดี

ให้ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีในแต่ละศาล แล้วแต่กรณีรับผิดชอบในการจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาในศาลหรือในแผนกคดีนั้น (มาตรา ๓๒)

การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะผู้พิพากษาใด ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล จะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาหรือพิพากษาอรรถคดีของศาลนั้น และรองประธานศาลฎีกา รองประธาน

ศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองอธิบดี ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาในศาลจังหวัดหรือศาลแขวง ที่มีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้น แล้วแต่กรณี ที่มีได้เป็นองค์คณะในสำนวนคดีดังกล่าวได้เสนอความเห็นให้กระทำได้ (มาตรา ๓๓)

ในกรณีที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะผู้พิพากษามีคดีค้างการพิจารณาอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นล่าช้า และผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะผู้พิพากษานั้นขอคืนสำนวนคดีที่ตนรับผิดชอบอยู่ ให้ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มีอำนาจรับคืนสำนวนคดีดังกล่าว และโอนให้ผู้พิพากษาหรือองค์คณะผู้พิพากษาอื่นในศาลนั้นรับผิดชอบแทนได้ (มาตรา ๓๓ วรรคสี่)

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าการศึกษาระบบศาลและกฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม จะทำให้ทราบถึงเกี่ยวกับการจัดตั้งและเขตอำนาจศาลซึ่งเป็นส่วนที่ว่าด้วยอำนาจการพิจารณาพิพากษาหรือวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล รวมถึงเรื่องของผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งเป็นส่วนที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาหรือตุลาการในศาลเหล่านั้น

พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่งเป็นลำดับต้น ๆ ของกฎหมายวิธีพิจารณาความที่มีอาจละเลยเสียได้ เพราะหากผิดพลาดอาจทำให้การยื่นฟ้องผิดศาล หรือได้รับการพิจารณาโดยศาลที่ไม่มีอำนาจเหนือคดีนั้น รวมทั้งอาจมีการใช้อำนาจโดยไม่ชอบทำให้เกิดความเสียหายในประการต่าง ๆ ได้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่สนใจทั่วไป อนึ่ง หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ

ไพโรจน์ วายุภาพ. ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๙.

สมหมาย จันทรเรือง. ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๓.

สราวุธ เบญจกุล. คำอธิบายวิชาวาระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๑.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. สารบัญเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ชุด คณะรัฐมนตรี. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒, จาก https://www.ect.go.th/roiet/ewt_dl_link.php?nid=๑๙๐

อนันต์ ชุมวิสูตร. คำอธิบายวิชาวาระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๑.

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒